

Əlyazması hüququnda

TOHİD DİLƏN OĞLU MƏMMƏDOV

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ İNTERPOL
SİSTEMİNDƏ FƏALİYYƏTİ TARİXİNDƏN**

İxtisas: 5503.02 - Vətən tarixi

**Tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün
təqdim edilmiş dissertasiyanın**

AVTOREFERATI

BAKİ – 2016

Dissertasiya işi AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun “Azərbaycanın beynəlxalq əlaqələri tarixi” şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:

Tarix üzrə elmlər doktoru, professor

H.C.ƏLİBƏYLİ

Rəsmi opponentlər:

Tarix üzrə elmlər doktoru

Tarix üzrə fəlsəfə doktoru

S.İ.ƏLİYEVƏ

N.A.MƏMMƏDLİ

Aparıcı müəssisə:

**Azərbaycan Dövlət
Pedoqoji Universitetinin,
“Azərbaycan tarixi” kafedrası**

Müdafiə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu nəzdində 5503.02 – Vətən tarixi, 5502.01 – Ümumi tarix, 5507.01 – Beynəlxalq münasibətlər tarixi və 5509.01 – Tarixşünaslıq, mənbəşünaslıq və tarixi tədqiqat üsulları ixtisasları üzrə tarix üzrə elmlər doktoru və tarix üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim olunan dissertasiyaların müdafiəsini keçirən D.01.161 Dissertasiya Şurasının “_30_”_11_ 2016-cı il tarixli iclasında saat ___ da keçiriləcəkdir.

Ünvan: AZ-1143, Bakı şəhəri, H.Cavid prospekti, 115.

Dissertasiya ilə AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun Elmi Arxivində tanış olmaq olar.

Avtoreferat “_____” _____ 2016 -cı ildə göndərilmişdir.

**Dissertasiya Şurasının elmi katibi,
Tarix üzrə fəlsəfə doktoru**

C.Ə.BƏHRAMOV

I. DISSERTASIYA İŞİNİN ÜMUMİ SƏCİYYƏSİ

Mövzunun aktuallığı. Azərbaycan milli tarixşünaslığı üçün xüsusi əhəmiyyət kəsb edən mühüm elmi istiqamətlərdən biri də beynəlxalq münasibətlər tarixi problemlərinin müxtəlif aspektlərinin, o cümlədən beynəlxalq terrorun və cinayətkarlıq məsələsinin tədqiqidir. Bu baxımdan müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində beynəlxalq sülh və təhlükəsizliyin, insan hüquqlarının, dövlətlərarası və beynəlxalq münasibətlərin pozulmasına səbəb olan bir sıra global problemlərin, ilk növbədə beynəlxalq terrorizm, separatizm, insan alveri, dini ekstremizm, sürətlə silahlanma kimi problemlərin tarixinin tədqiqi və bu problemlərin mahiyyətinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması tarixi nöqtəyi nəzərindən xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bəzən eyni cinayət hadisəsi paralel olaraq bir neçə ölkədə baş verir. Odur ki, bu və digər cinayətləri törədən şəxs və şəxslərin yerinin müəyyənləşdirilməsi, saxlanması və köçürülməsi üçün beynəlxalq əməkdaşlığa, başqa sözlə, cinayətkarlığa qarşı beynəlxalq əməkdaşlığın tarixin tədqiqi elmi və siyasi əhəmiyyətə malikdir. Qeyd etmək lazımdır ki, cinayətkarlığın “beynəlmilləşməsi” onunla mübarizə tədbirlərinin dövlətlərin birgə səyi əsasında həyata keçirilməsini zəruri edir. Belə bir şəraitdə cinayətkarlıqla mübarizənin effektivini artırmaq üçün müxtəlif ölkələrin hüquq-mühafizə orqanları arasında peşəkar əlaqələrin olması və onların genişləndirilməsi zəruridir. Bu isə cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətlərinin öyrənilməsi məsələsini ön plana çəkir. Belə universal təşkilatlardan ən mühümü Beynəlxalq Cinayət Polisi Təşkilatı – İNTERPOLdur. Bu təşkilatla Azərbaycan Respublikası hüquq mühafizə orqanlarının əməkdaşlığı tarixi və əldə olunan nəticələrin tarixinin tədqiqi hazırda mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

1993-cü il sentyabr ayının 20-də Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyində keçirilmiş müşavirədə çıxış edən Ümummilli lider Heydər Əliyev demişdi: “Azərbaycanın iqtisadi, elmi, mədəni, intellektual potensialı ilə yanaşı, daxili işlər orqanları sistemi sahəsində də boyuk potensialı vardır. Qeyd etdim ki, mustəqilliyi təmin etmək ucun bir necə dövlət atributu mövcuddur. Əgər onlardan biri ordudursa, digəri mustəqil xarici siyasətdirsə, o birisi də Daxili İşlər Nazirliyi orqanları, polis orqanlarıdır”¹.

Ümummilli lider Heydər Əliyev İNTERPOLun gördüyü işlərə hər bir ölkənin ehtiyacı olduğunu, beynəlxalq cinayətkarlıqla mübarizə işinin daha

¹ Əliyev H.Ə. Müstəqilliyimiz əbədidir. I kitab (İyun 1993 - may 1994). Bakı: Azərneşr, 1997, s.140.

da gücləndirilməsi məqsədilə Azərbaycan Respublikasının İNTERPOLla əməkdaşlığının daha da genişlənməsinin vacibliyini vurğulamış, bir sıra sahələrdə İNTERPOLla sıx əlaqələr qurulmasına Azərbaycan Respublikasının xüsusi əhəmiyyət verdiyini nəzərə çatdırmış, beynəlxalq terrorizmin qarşısını almaq üçün belə əməkdaşlığın çox faydalı olduğunu bildirmişdir¹.

Müasir dünya təcrübəsi göstərir ki, dünyada beynəlxalq münasibətlər sisteminin ənənəvi amilləri hesab olunan milli dövlətlərlə yanaşı, beynəlxalq təşkilatların rolu da getdikcə genişlənir. Onların beynəlxalq həyata mühüm və həlledici təsir göstərməsi müxtəlif tarixi mərhələlərdən keçərək, müasir dövrdə bu münasibətlərin institutlaşmasında, dövlətlərarası qarşılıqlı əlaqələrin və əməkdaşlığın yaranmasında ciddi amilə çevrilmişdir².

Müasir beynəlxalq hüquq başqa sahələrdə olduğu kimi, cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində də dövlətlərin beynəlxalq əməkdaşlığını zəruri hesab edir. Belə ki, kommunikasiya vasitələrinin inkişafı, sadələşdirilmiş pasport rejimi bir neçə dövlətin ərazisində cinayətin törədilməsinə şərait yaradır, həmçinin cinayətkarın cəzadan yaxa qurtarmaq, gizlənmək imkanları çoxalır. Bununla yanaşı, cinayətkarlıqla mübarizə işində inkişaf etmiş ölkələrin və bütün dünya dövlətlərinin tarixi təcrübəsindən istifadə olunması məqsədəuyğun sayılmalıdır. Belə bir şəraitdə cinayətkarlıqla mübarizədə beynəlxalq əməkdaşlığın əvəzsiz rolu vardır. Bu əməkdaşlıq qarşılıqlı hüquqi yardım, cinayətkarın maraqlı tərəfə verilməsi, müəyyən hərəkətlərin beynəlxalq cinayət qismində tanınması və s. nəzərdə tutulan ikitərəfli və çoxtərəfli sazişlər (cinayətkarın verilməsi haqqında 1957-ci il Avropa (Paris) konsepsiyası, saxta pul kəsməklə mübarizə üzrə 1929-cu il Cenevrə sazişi, Azərbaycan Respublikası və dünya ölkələri, MDB (MDB ölkələri arasında qarşılıqlı hüquqi yardım nəzərdə tutan saziş və s.) müvafiq ümumi və ya məhəlli beynəlxalq təşkilatlar (BMT cinayətkarlığın qarşısının alınması və onunla mübarizə üzrə Komitə, Narkotik vasitələr üzrə Komissiya, BMT-nin regional tədqiqat institutları və mərkəzləri), Avropa İttifaqı (Aİ), Avropa Şurası (AŞ, İƏT), Gürcüstan-Ukrayna-Azərbaycan-Moldova (GUAM) və s. Ərəb Ölkələri Liqası (ƏÖL), Avropa Polis təşkilatı olan Avropol, ASEAN ölkələrinin polis təşkilatı olan ASEANPOL, Amerika dövlətləri təşkilatı çərçivəsində yaradılan CİCAD təşkilatı, Şengen müqaviləsinə daxil olan ölkələrin polis təşkilatı (Şengen), Balkan ölkələri polis təşkilatı, Mülki

¹ Kriminogen vəziyyətə qarşı birgə mübarizə çox vacibdir. "Xalq qəzeti", 18 fevral, 1997, № 34 (22430).

² Həsənov Ə. Müasir beynəlxalq münasibətlər və Azərbaycanın xarici siyasəti. Bakı: Azər nəşr, 2005, s. 184.

Aviasiyaya qarşı törədilən qanunsuz hərəkətlər üzrə məsələlərdə hava nəqliyyatı Beynəlxalq Assosiasiyası, İNTERPOL və s. çərçivəsində aparılır.

Dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra Azərbaycan Respublikası da öz daxili və xarici siyasət vasitələri ilə mövcud təhlükəsizlik mühitində təhdidlərin nəzarət altında saxlanılmasına və aradan qaldırılmasına yönəlmiş milli təhlükəsizlik siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsinə çalışmışdır. Bu məqsədlə ölkəmiz 1992-cü ildə İNTERPOL-a üzv olaraq xarici dövlətlərin hüquq-mühafizə orqanları ilə birbaşa əməkdaşlıq əlaqələrinin təməlini qoymuşdur. Ötən müddət ərzində Azərbaycan hökuməti, Daxili İşlər Nazirliyi ilə İNTERPOL arasında cinayətkarlıqla mübarizənin müxtəlif sahələri üzrə beynəlxalq əməkdaşlığının inkişaf dinamikasının, uğurların və çətinliklərin, gələcək perspektivlərinin dissertasiya işi səviyyəsində araşdırılması xüsusi aktuallıq kəsb edir.

Mövzunu aktual edən mühüm cəhətlərdən biri də Azərbaycan Respublikasının digər nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla yanaşı, tamhüquqlu üzv kimi İNTERPOL sistemində fəaliyyət tarixinin indiyədək milli tarixşünaslıqda işlənilməməsidir. Belə ki, Azərbaycan milli tarixşünaslığında ilk dəfə olaraq İNTERPOLun yaranması və tarixi inkişafı, onun strukturu və vəzifələri, əsas fəaliyyət metodları, ayrı-ayrı cinayətlərlə mübarizədə Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemində fəaliyyəti kimi məsələlərin tarixi aspektdən araşdırılmasına cəhd edilmişdir.

Dünyada cinayət təhdidləri artmışdır. Həmin təhdidlərin xarakteri dəyişməz qalsa da, formaları dəyişir. Əlbəttə, biz yeni çağırışlara, yeni təhdidlərə hazır olmalıyıq. Azərbaycan Respublikası və İNTERPOL arasında əməkdaşlığın təhdidlərə necə cavab vermə səviyyəsinin araşdırılması, İNTERPOLa üzv olan ölkələrin hüquq-mühafizə orqanlarının cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində təcrübələrinin öyrənilməsi tədqiqat işini aktuallaşdıran səbəblərdən biridir.

Baş verən cinayətin xarici elementlə mürəkkəbləşdiyi istənilən halda, polisin köməyinə İNTERPOL çatır. İNTERPOL ayrı-ayrı ölkələrin cinayət polis xidmətlərinin konkret cinayətlərin üstünün açılması, beynəlxalq cinayətlərin tətbiqi, axtarışı və tutulması üzrə birgə tədbirlərin əlaqələndirilməsi sahəsində praktiki əməkdaşlığın mexanizmi və vasitəçisi kimi çıxış edir. Bu əməkdaşlıq mexanizmində İNTERPOL, beynəlxalq cinayətkarlıqla mübarizə üzrə birgə polis strategiya və taktikasının işlənməsinin vahid ümumdünya mərkəzi kimi fəaliyyət göstərir.

Dövlətlərin İNTERPOL sistemində əməkdaşlığı sosial məsələlər üzrə dövlətlərin ümumi və geniş beynəlxalq əməkdaşlığının bir hissəsidir. Bu

əməkdaşlığın başında BMT durur və cinayətkarlıqla mübarizə problemi ilə məşğul olan digər təşkilatlar bu problemlə onların fəaliyyətində əsas olan digər məsələlərlə yanaşı məşğul olur. Bu nöqtəyi-nəzərdən, İNTERPOL beynəlxalq cinayətkarlığın qarşısının alınması və onunla mübarizədə bilavasitə praktik fəaliyyət göstərən unikal yeganə beynəlxalq təşkilatdır.

Təşkilat nizamnaməsinin 2-ci maddəsində göstərilir ki, onun əsas vəzifəsi dövlətlərdə fəaliyyət göstərən, qanunvericilik çərçivəsində və insan hüquqları bəyannaməsinə müvafiq olaraq, bütün cinayət polisi orqanlarının geniş, qarşılıqlı əməkdaşlığına kömək etməyə qadir olan institutlar yaratmaq və inkişaf etdirməkdir.

Azərbaycan Respublikası İNTERPOLun üzvü kimi, təşkilat çərçivəsində əməkdaşlıqda iştirak edir və ona xüsusi əhəmiyyət verir. Ümummilli lider Heydər Əliyevin İNTERPOLun sabiq Baş katibi R.Gendalla görüşü zamanı İNTERPOLun gördüyü işlərə hər bir ölkənin ehtiyacı olduğunu vurğulamışdır. Prezident İlham Əliyevin məqsədyönlü və ardıcıl siyasəti nəticəsində bərqərar olmuş möhkəm dövlət intizamı qanuna söykənən iş prinsipi, hüquq-mühafizə orqanlarının səmərəli fəaliyyəti, xalqın polisə olan etimad və dəstəyi ölkədə cinayətkarlıq və onun bütün təzahürləri ilə mübarizənin yüksək səviyyədə davam etməsinə, sabitliyin gələcəkdə də qorunmasına imkan verir. Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-si AŞ və İNTERPOLun Baş Katibliyi xətti ilə təşkil olunan konfranslar, işgüzar görüşlər və seminarlar barədə müvafiq orqan və təşkilatlar məlumatlandırılırlar. Respublikada beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizə üzrə statistik göstəricilər, narkotik maddələrin və psixotrop vasitələrin qanunsuz dövriyyəsi, saxta pulların hazırlanması və dövriyyəyə buraxılması və s. barədə illik statistik məlumatlar hazırlanır və İNTERPOLun Baş katibliyinə göndərilir. Ümummilli lider H.Əliyev və Prezident İ.Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq əməkdaşlığının bu spesifik sahədə əldə etdiyi tarixi təcrübənin öyrənilməsi baxımından da tədqiqat işi aktualdır.

İNTERPOLun və təşkilatın MMB-nin cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsindəki fəaliyyəti çoxşaxəlidir və milli polis orqanlarının fəaliyyəti üçün geniş imkanlar açır. İNTERPOLun MMB-nin cinayətlərin qarşısının alınması və açılması ilə əlaqədar, müəyyən təcrübə və müsbət nəticələrə nail olunmuşdur. Bu fəaliyyətin gündən-günə təkmilləşməsi, daha yüksək nəticələr əldə edilməsi üçün əməkdaşların peşəkarlıq səviyyəsinin yüksəldilməsi məsələsi tələb olunur ki, bu da tədqiqat işinin elmi-siyasi aktual əhəmiyyət daşıdığını göstərir.

Həyatımız üçün ciddi təhlükə yaradan fəaliyyətlər sırasında insan alveri özünü daha qabarıq göstərir. Dünyanın qloballaşmaqda olan bu bəlası bizdən də yan keçməyib. Amma XXI əsrin ilk illərindən insan alverinə qarşı daha ciddi mübarizəyə başlanılıb. Artıq 2000-ci ildən başlayaraq insan alverinin, xüsusən də qadın və uşaq alverinin qarşısının alınması, aradan qaldırılması və cəzalandırılması haqqında beynəlxalq qətnamə və konvensiyalara qoşulmuşuq. Ayrıca ölkədə bununla bağlı dövlət proqramları, eləcə də milli fəaliyyət planları həyata keçirilməkdədir. Tarixi statistikaya nəzər salsaq, ildən-ilə insan alverinə qarşı mübarizənin ölkəmizdə gücləndiyini görürük. Bildiyimiz kimi, ölkəmizdə insan alverinə qarşı mübarizənin daha da qətiyyətli aparılması üçün ölkə Prezidenti İlham Əliyev DİN-də “İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə İdarəsi”nin yaradılması haqqında sərəncam imzalamışdır. İnsan Alverinə Qarşı Mübarizə İdarəsi nə qədər bu cinayətkarlıqla mübarizə aparsa da, hələ də bizə lazım olan nəticə əldə olunmayıb. Bu səbəbdən də problemin araşdırılması aktualdır.

Yuxarıda qeyd edilənlər İNTERPOLun yaranması və tarixi inkişafı, onun strukturu, ayrı-ayrı cinayət növləri ilə mübarizədə İNTERPOLun fəaliyyəti kimi məsələlərin işıqlandırılmasının, Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra onun İNTERPOLda rolu və yerinin tədqiqinin aktual əhəmiyyət daşıdığını göstərir.

Problemin öyrənilmə dərəcəsi. Tədqiqat obyektini kimi araşdırdığımız “Azərbaycan Respublikası İNTERPOL sistemində fəaliyyəti tarixindən” mövzusu tarixşünaslıqda xüsusi olaraq araşdırılmış, ayrı-ayrı elmi-tədqiqat əsərlərində mövzuya bu və ya digər dərəcədə toxunulmuşdur.

Ə.İ.Əliyev “Müasir beynəlxalq hüquqda insan hüquqları, əhali və miqrasiya problemləri”¹ əsərində müasir beynəlxalq hüquqda insan hüquqları məsələsinə toxunmuşdur. Bundan başqa, o, “İnsan hüquqlarının beynəlxalq hüquqi müdafiəsi”² adlı əsərində İNTERPOLun fəaliyyəti barədə yazmışdır.

N.A.Mehdiyev, İ.B.Abutalıbov “Beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə əməkdaşlığın əsas aspektləri”³ adlı əsərdə İNTERPOLun və Azərbaycan

¹ Əliyev Ə.İ. Müasir beynəlxalq hüquqda insan hüquqları, əhali və miqrasiya problemləri. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007, 483 s.

² Əliyev Ə.İ. İnsan hüquqlarının beynəlxalq hüquqi müdafiəsi. Bakı: Avropa Hüquqşünasları Asosiasiyası, 2009, 489 s.

³ Mehdiyev N.A., Abutalıbov İ.B. Beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizədə əməkdaşlığın əsas aspektləri. Bakı: Nurlan, 2007, 216 s.

can Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin yalnız beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizə məsələsinə toxunulmuşdur.

N.A.Mehdiyevin “Cinayətkarlığa qarşı mübarizədə dövlətlərin Beynəlxalq əməkdaşlığının hüquqi formaları”¹ əsərində də, əsasən, beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizədə İNTERPOLun beynəlxalq təşkilatlarla birgə əməkdaşlığı məsələsinə, həmçinin beynəlxalq axtarışda olan cinayətkarların tapılmasına və Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin fəaliyyətinə toxunulmuşdur. Bundan başqa, müəllif müxtəlif elmi jurnallarda və konfrans materiallarında İNTERPOLa, onun tarixinə dair məqalələr yazmışdır. Dissertasiya işində əsasən rus və Qərb alimlərinin fikirlərinə xüsusi diqqət yetirilmiş və yeri gəldikdə onların subyektiv mülahizələri əks olunmuşdur.

V.S.Ovçinski “İNTERPOL sual-cavabda” kitabında² İNTERPOLun tarixinə, onun strukturuna ətraflı yer vermişdir.

K.S.Rodionovun və Y.M.Belsonun eyniadlı “İNTERPOL – Beynəlxalq Cinayət Polisi Təşkilatı”³, həmçinin İ.M.Belsonun “İNTERPOL – cinayətkarlıqla mübarizədə”⁴ əsərlərində İNTERPOLun tarixi və onun fəaliyyət sahələri ətraflı işıqlandırılmışdır. V.Samarinin 2003-cü ildə Petroqradda nəşr olunmuş kitabında⁵ İNTERPOLun fəaliyyətindən, onun strukturu və yaranma tarixindən geniş bəhs olunur.

B.D.Sarisevanın “Saxta pullar”⁶ əsərində saxta pullara qarşı İNTERPOLun mübarizəsindən söz açılır. N.Qasimovun “İNTERPOL sistemində beynəlxalq axtarışın təşkili və taktikası”⁷, S.P.Antipovun “Rusiya daxili iş-

¹ Мехтиев Н.А., Правовые формы международного сотрудничества государств в борьбе с уголовной преступностью. Баку: Текнур, 2004, 250 с.

² Овчинский В. С. Интерпол в вопросах и ответах т: Инфра. М.: 2008, с. 368.

³ Родионов К.С. Международная организация уголовной полиции (Интерпол). М.: 1979, 156 с.

⁴ Бельсон Р.М. Международная организация уголовной полиции - Интерпол. Москва: 1981, 450 с.; Yenə onun: Интерпол в борьбе с уголовной преступностью. М.: Наука, 1989, 210 с.

⁵ Самарин В.И. Интерпол. Международная организация уголовной полиции. СПб.: Питер, 2003, 202 с.

⁶ Царицева В.Д. Фальшивые деньги (Фальшивомонетичество). Москва: 2002, 384 с.

⁷ Гасымов Н. Организация и тактика международного розыска в системе Интерпола. Москва: 1997, 255 с.

lər orqanlarının ekstradisiya ilə bağlı fəaliyyəti”¹, V.Q.Levitanov və V.Samarinin “İTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosu” əsərində² İTERPOLun üzvü olan dövlətlərin MMB-nin fəaliyyətindən bəhs olunur. A.Q.Volevodzun “Beynəlxalq hüquq-mühafizə təşkilatları” əsərində³ İTERPOLun digər beynəlxalq təşkilatlar və Beynəlxalq Polis Təşkilatları ilə əlaqələrindən danışılır.

Bundan başqa, dissertasiyada Qərb alimlərinin əsərlərindən də istifadə olunmuşdur. F.Bresnerin “İTERPOL” əsərində⁴ İTERPOLun tarixindən, onun inkişaf və fəaliyyət istiqamətindən bəhs olunur. Y.Jeskenin əsərlərində⁵ İTERPOLun Kriminalistik fəaliyyətinə dair tarixi faktlar öz əksini tapmışdır.

Qərb alimi J.Nepotenin yazdığı “Beynəlxalq polis təşkilatı” əsərində⁶ İTERPOLun tarixi fəaliyyəti və istiqamətləri geniş işıqlandırılıb. Bundan başqa, Qərb alimi F.Beesusannanın 1985-ci ildə Londonda nəşr olunmuş əsərində⁷ İTERPOLun tarixi fəaliyyətindən bəhs olunur.

Yuxarıda adları qeyd olunan yerli, rus və Qərb alimlərinin əsərlərindən dissertasiya işinin yazılmasında istifadə olunmuş və yeri gəldikcə onlara istinad edilmişdir. Tədqiqat işində müəlliflərin subyektiv mülahizələri də öz əksini tapmışdır.

Dissertasiya işinin yazılmasında problemə dair internet saytlarındakı materiallara da müraciət olunmuşdur.

Tədqiqatın mənbə bazası. Tədqiqat işi mənbəşünaslıq bazasına söykənir. Bu bazanın əsasını ilk növbədə arxiv materialları təşkil edir. Tədqiqat işinin yazılmasında ilk növbədə Azərbaycan Respublikasında İTERPOLun MMB-nin cari arxiv materialları⁸ndan istifadə olunmuşdur. Belə ki,

¹ Антипов С.П. Участие органов внутренних дел России в розыске лиц, подлежащих экстрадиции. Москва: 1997, с. 250.

² Левитанов В.Г. Национальное Центральное бюро Интерпола. Минск: 2002, 237 с.

³ Волеводз А.Г. Международные правоохранительные организации. Москва: Проспект, 2011, 250 с.

⁴ Бреснер Ф., Фонер М. Интерпол. Москва: Полиграф, 1998, 260 с.

⁵ Jeschke Y. Interpol Wachtichten-kriminalistik. Hamburg, 1972, Heft. I.; Jeschke Y. Interpol zwischen 1933-1945// Kriminalistik(Hamburg) 1971-heft 3.

⁶ Nepote Jean. International Police Cooperation. || ICPR – 1973 - № 267

⁷ Beesusanna F. Lood Drugq-a. Zosing Batt Le//U.S newsand World Report-1985, march 25.

⁸ Azərbaycan Respublikasında İnterpolun Milli Mərkəzi Bürosunun cari arxivi. Azərbaycan Respublikasında İnterpolun Milli Mərkəzi Bürosunun 1999-2013-cü

MMB-nin fəaliyyət göstərdiyi tarixi dövrün indiyə qədər olan rüblük, 6, 9 aylıq və illik hesabat arayışları əlyazma şəklində əldə edilərək hərtərəfli araşdırılmış və dissertasiya işinin yazılmasında əhəmiyyətli mənbə bazası rolunu oynamışdır.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası¹ və Beynəlxalq Cinayət Polisi Təşkilatı İNTERPOLun nizamnaməsi² də əvəzolunmaz mənbələr sırasındadır. Bundan əlavə, dissertasiya işi yazılarkən Azərbaycan Respublikasının Qanunları, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin fərman və sərəncamları, Azərbaycan Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamları, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr, dövlətlərarası müqavilələr, Azərbaycan Respublikasının polis haqqında, əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında qanunları, DİN-in əmr və göstərişləri, DİN-in və İNTERPOLun MMB-nin Əsasnaməsinə də müraciət edilmişdir.

Dissertasiya işinin yazılmasında bir sıra qəzet və jurnal materiallarından da istifadə olunmuşdur. Tədqiq olunan problemə dair materiallar “Azərbaycan”, “Respublika”, “Mübariz keşikdə”, “Exo”, “Bakı” qəzetlərində, həmçinin “Qanun”, “Hüquq, dövlət və qanun” jurnallarında bu və ya digər dərəcədə işıqlandırılmışdır.

Tədqiqatın xronoloji çərçivəsi 1992-2013-cü illəri əhatə edir. Mövcud xronoloji çərçivə Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemindəki fəaliyyətini tarixilik prinsipi əsasında tədqiq etməyə imkan verir.

Tədqiqatın obyektı Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemindəki fəaliyyəti, yeri və rolunun öyrənilməsidir. Tədqiqat işində İNTERPOLun fəaliyyəti tarixi də hərtərəfli araşdırılmışdır.

1991-ci il oktyabrın 18-də müstəqilliyini bərpa edən Azərbaycan, dünyaya inteqrasiya etmək üçün beynəlxalq təşkilatlara üzv oldu. İNTERPOLda üzv qəbul olunan Azərbaycan Respublikası digər ölkələrlə əməkdaşlıq etməyə başladı. 90-cı illərdən etibarən Azərbaycan Respublikası cinayətkarlığa qarşı mübarizədə öz tarixi yerini tutdu.

illər üzrə xidməti fəaliyyətinə dair arayışlar; Azərbaycan Respublikasında İnterpolun Milli Mərkəzi Bürosunun texniki-təminat şöbəsinin 2000-2012-ci illər üzrə xidməti fəaliyyətinə dair cari arxiv arayışlar; Azərbaycan Respublikasında İnterpolun MMB-nun Təşkilatı Analitik Şöbəsinin 2000-2013-cü illər üzrə xidməti fəaliyyətinə dair cari arxiv arayışları; Azərbaycan Respublikasında İnterpolun MMB-nun ümumi cinayətkarlığa qarşı mübarizə şöbəsinin 2001-2013-cü illər üçün illik xidməti fəaliyyətinə dair cari arxiv arayışları.

¹ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: 2010.

² Beynəlxalq Cinayət Polisi təşkilatı İnterpolun Nizamnaməsi.

Dissertasiyanın məqsəd və vəzifələri. Tədqiqatın əsas məqsədi Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemində rolunu müəyyən etmək, onun tarixini araşdırmaq və bu sahədə buraxılmış elmi-tarixi boşluğu doldurmaqdan ibarətdir. Mövzunun aktuallığını və həmin problemin müstəqil surətdə tədqiq edilib öyrənilmədiyini, bu gün tarix elmi qarşısında qoyulan yeni tələbləri nəzərə alaraq, bir çox məsələlərə xüsusi fikir verilmiş, tədqiqat məqsədilə aşağıdakı vəzifələr qarşıya qoyulmuşdur:

- Azərbaycan Respublikası müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra beynəlxalq cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində əlaqələri tədqiq etmək;
- Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin strukturu, kadr təminatı və peşə fəaliyyətini tarixi baxımdan araşdırmaq;
- Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin İNTERPOLa üzv olan digər ölkələrlə cinayətkarlığa qarşı mübarizə üsullarını tədqiq etmək;
- Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin İNTERPOLun Baş katibliyi ilə cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində əlaqələrini araşdırmaq;
- Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun hüquq-mühafizə və Daxili İşlər orqanları ilə olan əlaqəsini araşdırmaq;
- Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun digər beynəlxalq təşkilatlar və beynəlxalq polis təşkilatları ilə əlaqəsini təhlil etmək və tarixi baxımdan araşdırmaq;
- Azərbaycan Respublikasının İNTERPOLa üzv olmayan ölkələrlə əlaqəsini araşdırmaq.

Dissertasiyanın nəzəri və metodoloji əsasları. Dissertasiyanın nəzəri və metodoloji əsasını tarix elmində tətbiq olunan ümumi metodlar təşkil edir. Müqayisəli və sistemli təhlil metodları əsasında dərin ümumiləşdirmələr aparılmış və mühüm elmi nəticələr əldə edilmişdir.

Tətbiq edilən dialektik metodlar əsasında cinayətkarlığa qarşı beynəlxalq mübarizənin tarixi araşdırılmış, müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə İNTERPOL, İNTERPOLa üzv olan ölkələr ilə beynəlxalq təşkilatlar arasında ikitərəfli və çoxtərəfli əlaqələri öyrənməyə imkan yaratmışdır.

Dissertasiyanın mənbəünaslıq bazasını təşkil edən qaynaqlar üzərində işləyərkən induktiv (problematik) metoddan da istifadə olunmuşdur. İkitərəfli əlaqələrin təhlilində statistik, analiz, sintez, tarixi təsvir və müqayisəli metodların təhlilinə geniş yer verilmişdir.

Dissertasiyanın elmi yeniliyi. Tədqiqatın elmi yeniliyi onun məqsəd və vəzifələri nəzərə alınmaqla müəyyən edilir. Dissertasiyanın elmi yeniliyi aşağıdakılardan ibarətdir:

- İlk dəfə olaraq sistemli şəkildə Azərbaycanın İNTERPOL sistemində tarixi araşdırılır;

- Azərbaycan Respublikası artıq müstəqil dövlət kimi, İNTERPOLun üzvü olan ölkələrlə, İNTERPOL çərçivəsində beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizə aparır;

- Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizəsi fəaliyyəti tarixi baxımdan araşdırılır;

- Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin strukturu, kadr təminatı və peşə fəaliyyəti öyrənilir;

- Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin hüquq-mühafizə orqanlarının və DİO-ları ilə əlaqələri tarixi baxımdan araşdırılır;

- MMB-nin kadr təminatı, peşə fəaliyyəti və onun beynəlxalq təşkilatlarla, MMB-nin İNTERPOL üzvü olan dövlətlərlə əlaqələri tədqiq olunur.

- Azərbaycan Respublikasının İNTERPOLa üzv olmayan ölkələrlə əlaqəsi araşdırılır.

Dissertasiyanın praktiki əhəmiyyəti. Dissertasiyanın materiallarından və əldə olunan nəticələrdən:

- İNTERPOL və Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun tarixinə dair elmi əsərlər yazılarkən;

- Azərbaycan Respublikasının Polis Akademiyasında, DTX, Sərhəd qoşunları, Gömrük, Fövqəladə Hallar və Hərbi Akademiyalarda, hüquqşünaslıq, beynəlxalq münasibətlər, politologiya, tarix ixtisası üzrə ali təhsil müəssisələrində tədris prosesində;

- Azərbaycan dövlətinin hüquq-mühafizə orqanları və beynəlxalq münasibətlər sistemində çalışan işçilərin praktik fəaliyyətində;

- DİN və Xarici İşlər Nazirliyi sistemində istifadə oluna bilər.

Dissertasiyanın aprobeiyası. Dissertasiya AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun “Beynəlxalq münasibətləri tarixi” şöbəsində yerinə yetirilmişdir. Tədqiqat işinin məzmunu müəllifin ölkəmizdə, o cümlədən xarici ölkələrdə nəşr olunmuş 36 elmi məqalə və konfrans materiallarında öz əksini tapıb.

Dissertasiyanın strukturu. Dissertasiya işi giriş, iki fəsil, altı yarım-fəsil, nəticə və istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarətdir.

II. DISSERTASIYANIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın **“Giriş”** hissəsində mövzunun aktuallığı, elmi əhəmiyyəti əsaslandırılmış, tədqiqatın xronoloji çərçivəsi göstərilmiş, problemin öyrənilmə səviyyəsi və mənbəşünaslıq bazası şərh edilmiş, tədqiqatın məqsəd və vəzifələri müəyyənləşdirilmişdir. Girişdə tədqiqatın metodoloji əsası, elmi yeniliyi və əməli əhəmiyyəti də göstərilmişdir.

Dissertasiyanın **birinci fəsl** **“İTERPOLun yaranmasının və fəaliyyətinin tarixi aspektləri”** adlanır. Fəsil üç yarım fəslə bölünmüşdür. **“İTERPOLun yaranmasının zəruriliyi və tarixi əsasları”** adlanan **birinci yarım fəsildə** İTERPOLun müasir dövrdə müstəsna rola və fəaliyyətə malik olmasında onun keçdiyi tarixi şərait və bu beynəlxalq təşkilatın yaranmasını şərtləndirən amillər nəzərdən keçirilmişdir. Məlum olmuşdur ki, XVIII əsrin sonlarından başlayaraq, ayrı-ayrı ölkələrdə cinayətkarlığa qarşı mübarizə məqsədi ilə xüsusi xidmət orqanları yaradılmış və onlara verilən müəyyən səlahiyyətlər çərçivəsində cinayətlərin qarşısının alınması istiqamətində fəaliyyətə başlanılmışdır.

İlk beynəlxalq polis təşkilatı XIX əsrin II yarısında yaranmış, əsrin axırlarında isə cinayətkarlıqla mübarizədə əməkdaşlığın elmi informasiya ittifaqında inkişafı müşahidə olunmuşdur. Bu dövrdə əməkdaşlığın yeni formasının inkişafı başlanmışdı.

Birinci Dünya müharibəsi ərəfəsində və müharibədən sonrakı illərdə cinayətkarlıq daha geniş vüsət aldığından ona qarşı mübarizə beynəlxalq xarakter almışdır. Bir tərəfdən müharibənin təsiri altında insanların mənəviyyatında və əxlaqında dəyişiklik, digər tərəfdən isə cinayətkarlığın səviyyəsində, xüsusilə narkomaniya və alkoqolizmin baş verməsində artım müşahidə olunmağa başladı. 1923-cü il 7 sentyabr tarixində Beynəlxalq cinayət polisi komissiyası təşkil edildi və onun iqamətgahı Vyana şəhəri oldu. Məhz bu gündən də İTERPOLun həqiqi tarixi başladı.

İkinci Dünya müharibəsi dövründə bu, beynəlxalq polis təşkilatı faşist Almaniyaşının tam tabeliyində olmuşdur. İkinci Dünya müharibəsindən dərhal sonra bir sıra ölkələrin polis idarəsinin rəhbərləri Beynəlxalq Cinayət Polisi Komissiyasını bərpa etməyə müvəffəq oldular. Belə ki, Beynəlxalq Cinayət Polisi Komissiyasının fəaliyyətinin aktiv şəkildə genişlənməsi cinayətkarlıqla mübarizədə, beynəlxalq əməkdaşlıqda xüsusi rol oynadı. Lakin onun “komissiya” adlanması müəyyən ziddiyyət təşkil edirdi. Beynəlxalq praktikada “komissiya” termini hər hansı bir birliyin tərkibində fəaliyyət

yət göstərən və ona tabe olan orqanın və ya təşkilatın adlandırılması kimi qəbul olunurdu.¹

1956-cı il üçün təşkilatın əvvəlki kimi “komissiya” adlandırılması artıq onun bu vaxta qədər əldə etdiyi beynəlxalq statusuna, kompetensiyasına və dövlətlərlə, xüsusilə də onun mənzil qərargahının yerləşdiyi Fransa ilə qarşılıqlı münasibətlərinin xarakterinə uyğun gəlmirdi. Yeni nizamnamənin I maddəsində təşkilatın yeni adı “Beynəlxalq Cinayət Polisi Təşkilatı İNTERPOL” adlandırıldı. “İNTERPOL” termini ilk dəfə hələ 1948-ci ildə Baş Assambleyanın Praqadakı sessiyasında italyan nümayəndəsi D.Dozi tərəfindən işlənmişdi.

Bir beynəlxalq təşkilat kimi, İNTERPOLun özünün emblemi, gerbi və beynəlxalq təşkilatın rəngləri olan mavi və ağ rəngdə işlənmiş bayrağı var. Emblemdə Yer kürəsi, əfsanəvi ədliyyə ilahəsi Femidanın tərəzisi və ədalət mühakiməsinin cəzalandırıcı qılıncı əks olunub. Yer kürəsi zeytun ağacının budağı ilə haşiyələnib. Bu, sülh, razılıq və əməkdaşlıq rəmzidir. Bayraqda, emblemdə Cinayət Polisi Təşkilatının tam adının iri hərfləri (müvafiq olaraq fransız və ingilis dilində) OİPC-İCPO əks olunmuşdur. 2013-cü ilin məlumatına əsasən, İNTERPOLun 190 üzvü vardır.

“İNTERPOLun strukturu və vəzifələri. Onun funksiyaları və əsas fəaliyyət metodları” adlanan **ikinci yarımfəsilə** İNTERPOLun nadir quruluşu, hüquqi bazası, texniki təchizatı sayəsində beynəlxalq polis əməkdaşlığını səmərəli surətdə əlaqələndirən əsas icraedici beynəlxalq təşkilat olduğu sübuta yetirilmişdir. İNTERPOL ümumi polis strategiyasının və beynəlxalq cinayətkarlıqla mübarizə taktikasının işlənib hazırlanması üzrə vahid dünya mərkəzi kimi fəaliyyət göstərməkdədir.²

İNTERPOLun əsas vəzifəsi iştirakçı ölkələrin hüquq-mühafizə təşkilatlarının ümumi cinayətkarlığa qarşı mübarizəsidir. Digər vəzifələrinə isə beynəlxalq axtarışlara koordinatorluq, insan alverinə qarşı mübarizə, narkotik, terror, saxta pul və qiymətli kağızların qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə və s. daxildir.³ İNTERPOL beynəlxalq cinayətkarlıqla mübarizə aparən bütün hüquq-mühafizə orqanları ilə əməkdaşlığı öz Milli Mərkəzi Büroları vasitəsilə həyata keçirir. Onun strukturu aşağıdakı kimidir: Baş

¹ Овчинский В. С. Интерпол в вопросах и ответах. т: Инфра. М.: 2008, с. 360.

² Волеводз А.Г. Международные правоохранительные организации. М.: Проспект, 2011, с.42.

³ Məlikov Ə. Beynəlxalq polis təşkilatı. “Mübariz keşikdə” qəz., Bakı, 12 yanvar 2012.

Assambleya, İcraiyyə Komitəsi, Baş Katiblik, Milli Mərkəzi Büro, Müşavirlər.

İTERPOLun fəaliyyət istiqamətlərini incəsənət əsərlərinin, əntiq əşyaların oğurlanmasına, insan alverinə, cinayətkarlığa, İTERPOL vasitəsilə uşaq cinayətlərinə, hava nəqliyyatı olan təyyarələrin təhlükəsizliyinə, mütəşəkkil cinayətkarlığa, rüşvətxorluğa, avtonəqliyyat vasitələrinin oğurlanmasına qarşı beynəlxalq mübarizə, həmçinin insan hüquqlarının müdafiəsi təşkil edir.

Birinci fəslin üçüncü yarım fəslə Azərbaycan Respublikasının çoxtərəfli diplomatik İTERPOL xətti ilə təşkil olunmuş toplantılarda iştirakı adlanır. Yarım fəsilə İTERPOLun beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizə aparması məqsədilə, dünyanın bir sıra beynəlxalq təşkilatları ilə əlaqələri öyrənilmişdir. Qeyd edək ki, İTERPOL ən güclü beynəlxalq təşkilatlarla əməkdaşlıq etməkdədir. Rəsmi statistikaya görə, İTERPOLla əməkdaşlıqda dünya dövlətlərinin və beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətinin əlaqələndirilməsinin vahid universal mexanizmi və mərkəzi sayılan BMT xüsusi yer tutur. BMT cinayətkarlıqla mübarizədə dövlətlərin və beynəlxalq təşkilatların fəaliyyətini əlaqələndirən ümumtanınmış mərkəz hesab edilməklə yanaşı, həm də müvafiq sferada əməkdaşlığın vahid standart və normalarının müəyyən olunması, məcəllələşdirilmiş konvensiyaların, nümunəvi müqavilələrin və digər beynəlxalq hüquqi aktların qəbul edilməsi yolu ilə bu sahəyə öz töhfəsini vermişdir.

İTERPOLun əməkdaşlıq etdiyi beynəlxalq təşkilatlardan biri də Avropa Şurasıdır. Bu əməkdaşlığın əsası 9 fevral 1960-cı ildən qoyulmuşdur. Müvafiq saziş iki təşkilat arasında məlumat mübadiləsinin, birgə məsləhətləşmələrin, AŞ tərəfindən çağırılan ekspert komissiyasının iclasında İTERPOL nümayəndələrinin iştirakının və texniki əməkdaşlığının şərtlərini müəyyən edir.¹

İTERPOLun cinayətkarlıqla mübarizədə qarşılıqlı əməkdaşlıq etdiyi beynəlxalq polis təşkilatlarından biri də Avropa polis təşkilatı olan Avropoldur. Avropol tam olaraq öz funksiyasını 1998-ci ildə Aİ-nin üzv ölkələri Avropol haqqında konvensiyanın və bir sıra ümumavropa qanunçuluq aktlarını təsdiq etdikdən sonra, 1999-cu ilin iyulunda yerinə yetirməyə başlamışdır. Avropol öz fəaliyyətini yalnız Aİ ərazisində həyata keçirir, üzv ölkələrin və Aİ-yə daxil olmayan üçüncü ölkələrin üzvlük haqları ilə maliyyələşir və yalnız müvafiq müqavilələr əsasında əməkdaşlıq edir. Avropol

¹ Babayev H.A. İnterpolun fəaliyyətinin təşkilati aspektləri // Qanunçuluq. Bakı, 2002, № 9, s.70.

İTERPOLun konfrans və İTERPOLun Baş Assambleyasının sessiyalarında iştirak edir.

İTERPOLla əlaqəli fəaliyyət göstərən beynəlxalq səviyyəli təşkilatlardan biri də Müstəqil Dövlətlər Birliyidir. Terrorizm, rüşvətخورluq, narkobiznes, silah oğurluğu və silah alveri, fahişəlik, nəqliyyat vasitələrinin oğurlanması və satışı, maliyyə fırıldaqları, bank-kredit sistemində baş verən cinayətlərin əksəriyyəti bir neçə müstəqil dövlətin ərazisində eyni zamanda baş verdiyindən bu ölkələrlə əməkdaşlıq xüsusi önəm daşıyır.

İTERPOLun beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı birgə əməkdaşlıq etdiyi beynəlxalq təşkilatlardan bir də İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatıdır. İƏT-in yüksək səviyyəli ekspertlər qrupu 2008-ci il aprelin 20-30-da Ankarada hazırlanmış narkotiklərlə, terrorizmlə və transmilli mütəşəkkil cinayətkarlıqla mübarizəyə dair birgə regional strategiyamı qəbul etmişdir.

Bundan başqa, İTERPOL GUAM ilə də sıx əməkdaşlıq edir. GUAM - Azərbaycan Respublikası, Gürcüstan, Moldaviya və Ukrayna prezidentlərinin 10 oktyabr 1997-ci ildə Strasburqda Birgə Kommunique imzalaması ilə bu dörd dövlətin birliyi kimi fəaliyyətə başlamışdır. 1997-ci ildən mövcud olmuş birlik əsasında 22-23 may 2006-cı il tarixdə GUAM-ın Kiyev zirvə toplantısı zamanı həyata keçirilmiş Demokratiya və İqtisadi İnkişaf Naminə təşkilat təsis olunmuşdur.

Ümumiyyətlə, İTERPOL GUAM ilə əməkdaşlığa böyük önəm verir və cinayətkarlığa qarşı bir sıra mübarizə tədbirləri həyata keçirir. Qeyd edək ki, beynəlxalq münasibətlər sisteminin əsas elementlərindən biri dövlətlərdən sonra beynəlxalq təşkilatlardır. İTERPOL beynəlxalq təşkilatlar xətti ilə təşkil olunmuş tədbir və toplantılarda fəal iştirak etmiş və hal-hazırda da etməkdədir. Bu tədbirlər və toplantılarda Azərbaycan Respublikasından olan aidiyyəti strukturlarının nümayəndələri fəal iştirak etmişlər. Belə toplantılarda beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizənin bir sıra aspektləri müzakirə olunaraq, mübarizənin müxtəlif forma və metodları ciddi mübahisələr əsasında müəyyən qərarlar da qəbul olunmuşdur. Belə tədbirlərdən biri də 1994-cü ildə İqtisadi Əməkdaşlıq Təşkilatları xətti ilə Tehran şəhərində keçirilib. Bu toplantıda Narkomaniyaya qarşı mübarizənin aktual problemləri müzakirə edilmişdir. Müzakirələrdə Azərbaycan Daxili İşlər Nazirliyinin əməkdaşları da çıxış edərək narkotiklərə qarşı mübarizədə İTERPOLun aktiv çıxış etməsinin zəruriliyinə diqqət yetirmişlər beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı Azərbaycan Respublikası ilə İTERPOL arasında faydalı əməkdaşlığın mövcud olması diqqətə çatdırılmışdır.

Dissertasiya işinin **İkinci fəsl** “Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun fəaliyyəti” adlanır. Fəsil üç yarım fəsildən ibarətdir. “İNTERPOLun Azərbaycan Milli Mərkəzi Bürosunun yaranması və fəaliyyətinin əsas istiqamətləri” adlanan **birinci yarım fəsildə** Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin yaranması və fəaliyyəti məsələləri araşdırılır. 4-10 noyabr 1992-ci il tarixində Seneqalın Dakar şəhərində keçirilmiş İNTERPOLun Baş Assambleyasının 61-ci sessiyasında müstəqil Azərbaycan Respublikası bərabərhüquqlu üzv qəbul olundu. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 9 fevral 1993-cü il tarixli 72 sayılı qərarı ilə İNTERPOLun Azərbaycan Respublikasında fəaliyyəti təsdiq edildi və 1 mart 1993-cü il tarixindən fəaliyyətə başladı. MMB haqqında ilk Əsasnamə Azərbaycan Respublikası DİN-in 17 mart 1995-ci il tarixli 140 sayılı əmri ilə qüvvəyə minmişdir. Azərbaycan Respublikası DİN-in 01 aprel 2003-cü il tarixli 131 nömrəli əmri ilə isə MMB-nin strukturunda dəyişikliklər edilmiş və yeni əsasnaməsi qəbul olunmuşdur.

MMB Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının qanunlarını, Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin fərman və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin qərar və sərəncamlarını, Azərbaycan Respublikasının dəstəklədiyi beynəlxalq müqavilələri, İNTERPOLun nizamnaməsini və digər normativ sənədlərini, DİN-in normativ-hüquqi aktlarını əldə rəhbər tutaraq fəaliyyət göstərir.¹

MMB əsasən aşağıdakı vəzifələri həyata keçirir: Respublikanın və İNTERPOLun üzvü olan ölkələrin hüquq-mühafizə orqanları arasında cinayətkarlıqla mübarizə sahəsində infomasiya mübadiləsinin həyata keçirilməsi; İNTERPOL kanalları ilə daxil olan sorğu və tapşırıqların icrası; Cinayətlərin qarşısının alınması və açılması məqsədi ilə digər ölkələrin MMB-yə cinayətlər və cinayətkarlar, habelə şəxslərin əşya və sənədlərinin axtarışı barədə sorğuların göndərilməsinin təmini; Digər ölkələrin MMB-dən daxil olan analogi müraciət və məlumatların respublikanın aidiyyəti hüquq-mühafizə orqanları ilə qarşılıqlı əlaqədə icrasının təmin edilməsi; Azərbaycan Respublikasında cinayət törətməkdə şübhəli bilinmiş, cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuş və barəsində həbs qətimkan tədbiri seçilmiş xarici vətəndaşlar haqqında İNTERPOLun Baş Katibliyinə tapşırıq və məlumatların göndərilməsi; Respublikada cinayətkarlığa qarşı mübarizənin nəticələri, cinayətlərin yeni forma və metodları, eləcə də qabaqcıl təcrübə barədə müvafiq hesabatların tərtibi və zəruri hallarda belə məlumatların

¹ Azərbaycan Respublikasında İnterpolun Milli Mərkəzi Bürosunun Əsasnaməsi. Bakı, 2003, s.4.

İTERPOLun Baş Katibliyinə təqdim edilməsi; Beynəlxalq polis əməkdaşlığı çərçivəsində əldə olunan operativ və digər məlumatlar bankının yaradılması; Transmilli cinayətkarlıqla mübarizə üzrə əməkdaşlıq sahəsindəki tələblər, şərtlər barədə respublikanın hüquq-mühafizə orqanlarının məlumatlandırılması və bu yönümdə işin təkmilləşdirilməsinə dair Baş Katibliyə təkliflər verilməsi və s.¹

İkinci fəslin ikinci yarım fəslı “Azərbaycan Respublikasının Milli Mərkəzi Bürosunun strukturu və kadr təminatı” adlanır. Azərbaycan Respublikası 1991-ci il oktyabrın 18-də dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən, dünyəvi demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu yolunu seçdikdən sonra, ümumbəşəri dəyərlərin aliliyini qəbul edərək, onun qarşısında digər problemlərlə yanaşı, hüquqi islahatların aparılması, hüquqi tənzimləmə mexanizmlərinin beynəlxalq hüquq normaları əsasında yenidən qurulması zərurəti yaranmışdı. Hüquqi islahatların demokratikləşdirmə, humanistləşdirmə prosesinin, ümumiyyətlə, hər bir dünyəvi sivil dövlətin ali məqsədi insan hüquq və azadlıqlarının bu yolla irəliləməsinə və qoyulmuş ali məqsədə çatmasına zəmanət verən həlledici amildir. Məhz ulu öndərimiz Heydər Əliyev ölkədə gedən bütün dəyişikliklərlə bərabər, hüquqi islahatların da aparılmasını öz üzərinə götürdü və hüquqi münasibətləri tənzimləyən cinayət, cinayət prosesual, mülki, mülki prosesual, inzibati xətələr, gömrük məsələlərinin, “məhkəmələr və hakimlər haqqında”, “vergilər haqqında”, “prokurorluq haqqında”, “polis haqqında”, “əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” və s. qanunların hazırlanmasını təmin etdi. Müstəqilliyin ilk illərində ölkədə xaos və anarxiya baş alıb gedirdi, cinayətkarlıq tüğyan edirdi. Qısa zaman kəsiyində bunun qarşısı alındı və stabilliyə nail olundu. Heydər Əliyevin siyasi kursu onun layiqli varisi İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir.² Belə ki, Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında ölkəmiz son illərdə böyük inkişaf yolu keçmiş, respublikamızın gələcək tərəqqisi yolunda yeni perspektivlər açılmış və insan amilinə söykənən milli təhlükəsizlik strategiyası uğurla həyata keçirilmişdir. Tədqiqata cəlb edilmiş faktiki materiallar Azərbaycan Respublikası hökumətinin fəaliyyətində DİO-nun və onun tərkib hissəsi olan İTERPOLun AR MMB-nin əməkdaşlarının peşəkarlıq fəaliyyətinin yüksəldilməsinə mühüm yer verdiyini göstərir. Bundan əlavə, İTERPOLun

¹ www.mia.gov.az

² Quliyev F. Azərbaycanda hüquqi islahatlar və DİN. “Mübariz keşikdə” qəz., Bakı, 29 mart 2001.

MMB-nin əməkdaşları İNTERPOLun Baş Katibliyi və İNTERPOLun üzvlüyünə daxil olan ölkələrin və beynəlxalq təşkilatların cərcivəsində təşkil olunan təlim kurslarına cəlb olunurlar. Bütün bu qeyd etdiklərimiz Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin əməkdaşlarının peşəkarlıq fəaliyyətinin yüksəldilməsindən xəbər verir ki, bu da cinayətkarlığa qarşı mübarizənin daha da effektiv aparılmasına şərait yaradır.

Dövlətçiliyin əsas dayaqlarından olan Daxili İşlər orqanları ölkəmizdə aparılan quruculuq işlərində də fəallıq göstərərək, dövlətin, hüquqi və fiziki şəxslərin mənafeyinin və mülkiyyətinin hüquqa zidd amillərdən qorunması, insanların azad, sərbəst yaşayış-ışləməsi üçün lazımı şərait yaradılması istiqamətində üzərinə düşən vəzifələri layiqincə yerinə yetirməyə çalışırlar. Dövlət başçısı, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin və Daxili İşlər naziri general-polkovnik Ramil Usubovun diqqət və qayğısı İNTERPOLun MMB-nin əməkdaşlarında böyük ruh yüksəkliyinə səbəb olmuş və xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsinə müsbət təsir göstərmişdir.

İkinci fəsil üçüncü yarım fəsil “Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizəsi” adlanır. Yarım fəsildə Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun MMB-nin beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizədə əsas vəzifələri müəyyənləşdirilmişdir ki, bunlar da əsasən beynəlxalq axtarış, cinayət törədən ölkə və xarici vətəndaşlar respublikamızın hüduqlarını tərk etdiyi zaman onların yerini müəyyənləşdirmək və qaytarılmasını təmin etmək, itkin düşmüşlərin tapılması, tanınmamış meyitlərin şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi və terrorizmə qarşı mübarizə, narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsinə qarşı mübarizə, korrupsiya və iqtisadi cinayətkarlığa qarşı mübarizə, oğurlanmış mədəni sərvətlərin axtarışı, avtomobillərin yerinin müəyyənləşdirilməsi sahəsində xarici orqanlarla əməkdaşlıq və s. ibarətdir.

İNTERPOL sistemində cinayət törətmiş, itkin düşmüş şəxslərin axtarışı, onların yerinin müəyyən edilməsi, İNTERPOLun üzvü olan ölkələrin təhlükəli cinayətkarlara xəbərdarlığı, ölkələrin təhlükəli cinayətkarlar haqqında xəbərdarlığı, yüksək qiymətə malik olan oğurlanmış xüsusi mülkiyyətin axtarışı, həmçinin cinayətin törədilməsinin təsviri, cinayətkarların dəsti-xəttini təyin etmək üçün istiqamətləndirmə sistemi istifadə olunur.

İNTERPOLla yanaşı, terrorizmə qarşı mübarizədə regional modellər kimi, kriminal nəzarət təşkilatlarının da adını çəkmək olar. Bu qurumlar regional təşkilatlara daxil olan dövlətlərin polis orqanları arasında müqavilələr əsasında yaradılır və bu təşkilatların mübarizə hədəfində beynəlxalq terrorizmə qarşı mübarizə ilk yerlərdən birini tutur. Bu təşkilatlara AB ölkələrinin polis təşkilatı olan AVROPOL, ASEAN ölkələrinin regional təş-

kilatı ACEANPOİ, Amerika Dövlətləri Təşkilatı çərçivəsində yaradılan CİCAD təşkilatı, Şengen müqaviləsinə daxil olan ölkələrin polis təşkilatı ŞENGEN, MDB ölkələrinin polis əməkdaşlığı, Baltik ölkələrinin polis təşkilatı və s. daxildir.¹

Azərbaycan Respublikası da terrorizmin acısını yaşayan dövlətdir. XX əsrin əvvəllərində ermənilər tərəfindən Azərbaycan xalqına qarşı kütləvi terror hadisələri törədilib. Bu terror nəticəsində yüzlərlə yaşayış məskənləri tamamilə yandırılıb, dağıdılıb, on minlərlə insan həlak olub. I erməni terror dövrü Azərbaycan üçün ağır nəticələrə səbəb olub və əhəmiyyətli dərəcədə Azərbaycan əraziləri ermənilər tərəfindən işğal edilib. 1948-1953-cü illərdə Azərbaycan xalqı növbəti dəfə terrorun acısını yaşayıb.²

Azərbaycan Respublikasına qarşı törədilən erməni zorakılığının ən qanlı səhifələrindən biri də Xocalı şəhərində həyata keçirilən soyqırımdır. 1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə SSRİ silahlı qüvvələrinin 366-cı motoatıcı alayının köməyindən istifadə etməklə, erməni terror birləşmələri Xocalı şəhərində XX əsrdə ən dəhşətli faciələrdən biri olan - Xocalı faciəsini törətdilər. Müxtəlif terrorçu birləşmələrin xaricdən gətirilən muzzdlu döyüşçülərin və erməni ordusunun şəhərdə həyata keçirdiyi soyqırım nəticəsində 613 nəfər öldürülmüşdür. Bunlardan 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca xüsusi qəddarlıqla qətlə yeririlmişdir. Faciədə 26 ailə tam məhv edilmiş, 230 ailə öz ailə başcısını itirmiş, 1275 nəfər girov götürülmüş, 150 nəfərin taleyi hələ də naməlum qalıb, 450 nəfər Xocalı sakini ağır yaralanmış, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq isə bir valideynini itirmişdir. Ermənistanda terrorizm yüksək idarəetmə səviyyəsində qəbul edilir və bunu özünün ayrılmaz siyasi fəaliyyət forması kimi istər öz dövlətinin daxilində, istərsə də xaricdə sürdürür³. 1994-cü ildə Bakı metropolitenində Zori Balayanın rəhbərliyi altında terror aktı baş vermiş, nəticədə 13 nəfər ölmüş, 42 nəfər isə yaralanmışdı.

Erməni işğalçıların cinayət əməlləri Cinayət Məcəlləsinin soyqırıma görə məsuliyyəti nəzərdə tutan 103-cü və digər maddələri ilə təsvif edilib, iş üzrə 206 təqsirləndirilən şəxs barəsində İNTERPOL vasitəsilə beynəlxalq axtarış elan edilib. Verilən məlumatlara görə, Xocalı soyqırımı ilə bağlı 31, Qaradağ faciəsi ilə bağlı 17, Bağanis-Ayrum faciəsi üzrə 18, işgəncə

¹ Fərzəliyev N. İnterpol terrorla savaşa. "Mübariz keşikdə" qəz., Bakı, 13 aprel 2013.

² Севдималыев К.М. Международный терроризм глобальная проблема современности. Баку: 2004, с.308.

³ Yenə orada, 308 c.

faktları ilə bağlı 29, terrorla bağlı 2 nəfəri təqsirləndirən şəxs qismində məsuliyyətə cəlb etmə barədə qərardad çıxarılıb¹.

Z.Balayanın Xocalı soyqırımında birbaşa iştirakını təsdiqləyən faktlar artıq mövcuddur. İNTERPOL xətti ilə haqqında beynəlxalq axtarış elan olunan Z.Balayan 1996-cı ildə nəşr olunan “Ruhumuzun canlanması” adlı əsərində Xocalıda azərbaycanlılara qarşı soyqırım həyata keçirdiyini, törətdiyi qəddarlıqları fəxrlə etiraf edib². Ermənistan Respublikasının prezidenti Serj Sərkisyan öz çıxışlarında və müsahibələrində Xocalı soyqırımının təşkil olunmasında və həyata keçirilməsində iştirakını nəinki gizlətməyib, əksinə, açıq etiraf edib³.

Beləliklə, Xocalı soyqırımında iştirak etmiş Z.Balayan, S.Sərkisyan və digər ermənilərin və onların havadarlarının hərəkətləri insan haqlarının kobud şəkildə pozulması ilə müşayiət olunmuş və ağır cinayət tərkibini təşkil etmişdir. Sadalanan aktlar bir daha təsdiq edir ki, Xocalı hadisələrinin dünyada soyqırımı kimi tanınması və qiymətləndirilməsi, həmçinin cinayətkarların cəzalandırılması üçün kifayət qədər hüquqi və real əsaslar vardır. Buna görə də İNTERPOL rəhbərliyi erməni canilərinin cinayət əməllərinə etno-konfessional mövqe sərgilənməməli və bu ümumbəşəri cinayətə görə günahkarlara cəza müəyyənləşdirməlidir.

Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq terrorizmlə, ümumiyyətlə terrorizmlə mübarizə sahəsində atdığı addımlar çox önəmlidir. “Terrorizmə qarşı mübarizə haqqında” xüsusi qanunlar qəbul edilməsi, cinayət məəcəlləsində terrorizmin ayrı-ayrı təzahür formalarının konkret cinayət kimi göstərilməsi, bu sahədə qəbul edilən beynəlxalq sazişlərin ratifikasiya edilməsi, müxtəlif beynəlxalq təşkilatlarda bu istiqamətdə fəaliyyət göstərməsi Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq terrorizmlə mübarizədə milli təcrübəsinin inkişaf etdirilməsinə şərait yaradır.

Dünyanın beynəlxalq təşkilatları, o cümlədən İNTERPOL beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizə tədbirlərində Ermənistan-Azərbaycan-Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin dərinləşməsinə təsir edən bütün təzahürləri nəzərə almalı və öz imkanları daxilində tədbirlər görməlidir.

Dissertasiyanın “Nəticə” hissəsində aparılan tədqiqata yekun vurulmuş, ümumiləşdirmələr aparılmış və əldə olunmuş nəticələr təhlil edilmişdir.

¹ Əziz B. Xocalı soyqırımı: səbəbləri, həyata keçirilmə üsulları və nəticələri. Bakı: Azərneşr, 2014, s.118.

² Əziz B. Göst. əsəri, s.118.

³ Serj Sərkisyan Xocalı haqqında nəyi etiraf edib?
- Fakt / <http://www.medianews.az/2015/02/26/>

**Dissertasiyanın əsas məzmunu müəllifin çap olunmuş aşağıdakı
elmi məqalələrində əksini tapmışdır.**

1. İNTERPOLun yaranmasının tarixi, Azərbaycanın İNTERPOLun üzvlüyünə daxil olması / Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, Aspirant və Gənc tədqiqatçıların X Respublika Elmi konfransının materialları. Bakı, 2005, s.93-95.
2. İNTERPOLun Azərbaycan Milli Mərkəzi Bürosunun fəaliyyətində informasiya və kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin zəruriliyi / Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Aspirantların və Gənc tədqiqatçıların XI Respublika Elmi konfransının materialları. Bakı, 2006, s.131-133.
3. Azərbaycan Respublikasında İnterpolun MMB - Beynəlxalq cinayətkarlıq olan terrorizmə qarşı mübarizədə /Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, aspirantların və gənc tədqiqatçıların XIII respublika elmi konfransının materialları. 2009, s.98-101.
4. İnterpolun Beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizə amalı və Ermənistanın təcavüzkarlığı // Tarix və onun problemləri. Nəzəri-elmi metodik jurnal. Bakı, 2010, №4, s.191-195.
5. Azərbaycanda hüquqi demoqrafik dövlət quruculuğu və İNTERPOLun Azərbaycan Milli Mərkəzi Bürosunun beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizədə iştirakı / Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Tarix İnstitutu. Azərbaycan dövləti Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixi varisidir. Beynəlxalq Elmi Konfransın Materialları (xüsusi buraxılış). Bakı, 2011, 38 c. s.463-468.
6. Davamlı insan inkişafı və Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemində fəaliyyəti // Pedaqoji Universitetinin Xəbərləri, №5, Bakı 2011, s.187-191.
7. Davamlı insan inkişafı və insan təhlükəsizliyinin təmin olunmasında Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemində fəaliyyəti. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, Lənkəran Dövlət Universiteti, davamlı inkişaf və idarəetmə modelləri: nəzəriyyə və praktika. Beynəlxalq konfransın tezisləri. 23-25 dekabr 2011-ci il, s.91-92.
8. Azərbaycan Daxili İşlər orqanlarının və Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemində fəaliyyət tarixindən. Bakı Dövlət Universitetinin Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası. Bakı, 2012, № 3, s.171-176.
9. Azərbaycan polisinin qəhrəmanlıq tarixindən və Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun tarixindən // Pedaqoji Universitetin Xəbərləri. Bakı, 2012, №4, s.120-127.

10. Beynəlxalq polis təşkilatı İNTERPOL və Azərbaycan Respublikasının İNTERPOL sistemində fəaliyyəti // Tarix və onun problemləri. Bakı, 2012, №4, s.184-191.
11. İNTERPOL və Azərbaycanda İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun beynəlxalq cinayətkarlığa qarşı mübarizəsi / Azərbaycanın dövlətçilik tarixi. Respublika elmi konfransının materialları. SDU-50. Sumqayıt, 2012, may, s. 85-89.
12. Davamlı insan inkişafında ekoloji təhlükəsizlik və İNTERPOLun Azərbaycan Milli Mərkəzi Bürosunun fəaliyyəti / Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, SDU, AMEA, Radiasiya Problemləri İnstitutu, Ekologiya və həyat fəaliyyətinin mühafizəsi VII beynəlxalq elmi konfrans materialları. SDU-50. Sumqayıt, 27-29 iyun 2012, s. 233-239.
13. Azərbaycanda İNTERPOL əməkdaşlarının peşə hazırlığının təkmilləşdirilməsi üzrə tədrisə qoyulan əsas tələblər və onların icrasının xüsusiyyətləri / Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 90 illik ildönümünə həsr olunmuş “Müasir təhsilin aktual problemləri” mövzusunda Respublika elmi praktik konfransın materialları. Bakı, 5 may 2013, s.87-91.
14. Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin strukturları və onun tərkib hissəsi olan Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun insan alverinə qarşı mübarizəsinin tarixi aspektləri // Tarix və onun problemləri. Bakı, 2013, № 4, s. 248-254.
15. Azərbaycan Respublikasında beynəlxalq cinayət təşkilatı İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun tarixi fəaliyyəti / Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Xəbərləri. Tarix, fəlsəfə, hüquq seriyası. Bakı, 2013, №1, s.156-161.
16. Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosu mədəni irsimizin oğurlanmasına qarşı mübarizə aparır / Müasir ictimai birlik VII beynəlxalq türk mədəniyyəti, incəsənəti, mədəni irqin mühafizəsi simpoziumu. Bakı, 2013, s.72-73.
17. Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun narkomaniyaya qarşı mübarizəsi və təhsil müəssisələrində buna qarşı keçirilən profilaktik tədbirlər / Doktorantların və gənc tədqiqatçıların XVIII Respublika Elmi konfransının materialları. Bakı, 19-20 dekabr 2013, 1-ci cild, s.365-368.
18. Azərbaycan Respublikasının və Türkiyə Cümhuriyyətində İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun cinayətkarlığa qarşı birgə mübarizəsinin tarixi aspektləri / Türkiyə Cümhuriyyətinin elan olunmasının 90 illiyi münasibəti ilə Qafqaz Universiteti və AMEA-nın Şərqsünaslıq İnsti-

- tutu tərəfindən təşkil olunmuş beynəlxalq elmi konfrans. Bakı, 28 oktyabr 2013, s.108-112.
19. Beynəlxalq polis təşkilatı İNTERPOL və Azərbaycan Respublikasının İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun cinayətkarlığın beynəlxalq axtarışda fəaliyyəti // Gəncə Dövlət Universitetinin Elmi Xəbərləri. Humanitar və təbiət elmləri seriyası. Gəncə, 2013, №2, s.138-147.
 20. Erməni terrorunun hədəfi və Azərbaycanda İNTERPOLun ona qarşı mübarizəsi / AMEA, İnsan Hüquqları İnstitutunun 15 illiyinə həsr olunmuş “Soyqırım və terror erməni ideyalarının əsas amilləri kimi” beynəlxalq konfransın tezisləri toplusu. Bakı, 2013, s.130-133.
 21. İNTERPOLun cinayətkarlıqla mübarizəsi və Ermənistan Respublikasının Azərbaycan Respublikasına qarşı beynəlxalq iqtisadi cinayətləri / Ümummilli Lider Heydər Əliyevin 90 illik ildönümünə həsr olunmuş “Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafının aktual problemləri” mövzusunda elmi-praktik konfransın materialları. Bakı, 2013, s. 301-307.
 22. Müstəqil Azərbaycan Respublikası Beynəlxalq cinayət polisi təşkilatı İNTERPOLun üzvü kimi / NATO-nun Yeni strateji konsepsiyası və Cənubi Qafqazda Təhlükəsizlik çağırışları, AMEA-nın İnsan Hüquqları İnstitutu, Beynəlxalq konfransın məruzə və tezislər toplusu. Bakı, 2013, s.124-126.
 23. Təhsil islahatlarının həyata keçirilməsinə Azərbaycan Respublikasının Daxili İşlər orqanlarının və Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun narkomaniyaya qarşı mübarizəsi şərait yaradır // Pedaqoji Universitetin Xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, Bakı №1 , 2014 s.322-327.
 24. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin hüquqi dövlət quruculuğu və Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun fəaliyyəti / Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, SDU, Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 90-cı ildönümünə həsr olunmuş “Heydər Əliyev və Azərbaycancılıq” Respublika elmi konfransının materialları. Sumqayıt, 2013, s.80-88.
 25. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin yaratdığı Azərbaycan dövlətçiliyinin möhkəmləndirilməsində Daxili İşlər orqanlarının və Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun rolu / Ümummilli lider Heydər Əliyevin 90 illik yubileyinə həsr olunmuş IV beynəlxalq elmi konfransın materialları. 01-04 may 2013. Bakı, 2013, s.377-379.

26. Davamlı insan inkişafı və qloballaşmada İNTERPOLun rolu / Azərbaycanşünaslığın aktual problemləri. Ümummillı lider Heydər Əliyevin anadan olmasının 91 illik ildönümünə həsr olunmuş V Beynəlxalq elmi konfransın materialları. Bakı, 05-07 may 2014, s.457-459.
27. İNTERPOLun inkişaf tarixi və Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun fəaliyyət istiqamətləri // Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Məruzələri. Bakı, Elm, 2014, s.45-50.
28. Qafqaz Albaniyası və işğal olunmuş ərazilərdə mədəni irsin qorunmasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosunun fəaliyyəti / NATO-nun yeni strateji konsepsiyası və Cənubi Qafqazda təhlükəsizlik çağırışları. Beynəlxalq konfransın məruzə və tezisləri. Bakı, 2014, s.124-126.
29. Beynəlxalq cinayət polisi təşkilatı İNTERPOLun və Azərbaycan Respublikasının Milli Mərkəzi Bürosunun mədəni irsimizin oğurlanmasına qarşı mübarizə tarixi // Pedaqoji Universitetin Xəbərləri. Bakı, 2014, № 3, s. 111-116.
30. Sağlam ekoloji mühitin qorunması, bioterrorçuluqla mübarizədə İNTERPOLun rolu / “Ekologiya və həyat fəaliyyətinin mühafizəsi” üzrə “Sənaye ili”nə həsr olunmuş VIII ənənəvi Beynəlxalq elmi konfransın materialları. Sumqayıt, 03 dekabr 2014, s.193-197.
31. Azərbaycan Respublikasında İNTERPOLun Milli Mərkəzi Bürosu erməni faşistlərinə qarşı mübarizədə / “Ermənilərin soyqırım siyasəti bəşəriyyətə qarşı cinayətdir”. Beynəlxalq elmi konfransın materialları. Sumqayıt, 2015, s.349-352.
32. Интерпол в борьбе с незаконным оборотом наркотических веществ. Этносоциум и межнациональная культура. Научный журнал №6 (24), май, 2012, с.73-82.
33. Интерпол - Международная Организация Уголовной Полиции. Гилея Науковий вестник. Национальний Педагогічний Університет імені М.П. Драгоманова. Українська Академія Наук. Київ, 2012, Випуск 64 (№9), с.164-169
34. Борьба с наркоманией на осуществление новых реформ в образовании. Бакинский Институт повышения квалификации и переподготовки педагогических кадров. “Материалы и-2-й международной научной конференции, Баку, 7-9 июля 2012, с.93-94
35. История Интерпола и Азербайджан // Казахский Национальный Педагогический Университет имени Абая. Алматы, 2012, №1 (32), с.57-65.

36. Сотрудничество Интерпола с другими международными организациями в борьбе с международной преступностью. Министерство образования и науки РФ, ФГБОУ ВПО. «Пятигорский Государственный Лингвистический Университет», «Культура как основной потенциал формирования позитивного имиджа Кавказа». Материалы II Международной научно-практической конференции. 14-16 ноября 2013 года. Пятигорск, 2013, с.71-76.

**Из истории деятельности Азербайджанской Республики
в системе Интерпола**

РЕЗЮМЕ

Деятельность Азербайджанской Республики в системе Интерпола как полноправного члена до сих не упоминается в национальном историоведении, что представляет собой большую актуальность.

Диссертационная работа состоит из вступления, двух глав, заключительной части, дополнений и списка использованной литературы.

Во вступительной части диссертации определена актуальность темы, цели и задачи, хронологическая последовательность исследования, уровень изучения проблемы и источники. Во вступлении показаны методологические основы исследования, научная новизна и практическое значение работы.

Первая глава диссертационной работы называется «Исторические аспекты создания и деятельности Интерпола». Глава состоит из трёх подглав. Здесь раскрываются исторические основы и важность создания Интерпола, структура и задачи, функции и основные методы деятельности организации. В главе также были изучены связи Интерпола с другими международными организациями в борьбе с международной преступностью.

Вторая глава диссертационной работы называется «Деятельность Национального Центрального Бюро Интерпола в Азербайджанской Республике». Глава состоит из трёх подглав. В главе определены создание и основные направления деятельности, структура и вопросы кадрового обеспечения, а также роль и место Национального Центрального Бюро Интерпола в Азербайджанской Республике в борьбе с международной преступностью.

В Заключительной части подведены итоги исследования и сделаны обобщения достигнутых результатов.

**From the history of Azerbaijan
Republic's activities in the system of Interpol**

SUMMARY

It excites a great relevance that Azerbaijan Republic's performance history in the system of Interpol as a compliant member along with other influential organizations hasn't been handled since. As well, for the first time in the history of Azerbaijan the issues like formation and historical development of Interpol.

Dissertation work contains of Entry, two chapters that are divided to two half-chapters, result, the list of utilized literature and additions.

In the part of Entry the actuality (relevance) of the topic, its scientific importance is substantiated, the chronological frame of the exploration was demonstrated, the studying level and resourcery was commented, the aims and missions of research was defined/ In the Entry the methodological base of exploration, its scientific innovation and significance was illustrated.

The first chapter of the dissertation is called "The historical viewpoints of formation and activities of Interpol" In this chapter the urgency and historical bases of formation of Interpol, its structure and missions, functions and primary acting methods was inquired. Besides it, Interpol's connection with international organisations in order to struggle against international crimes.

The second chapter of the dissertation is named as "The activities of National Central Bureau of Interpol Azerbaijan Republic" The chapter is contained of three half-chapters. The basic directions of formation and activities of national Central Bureau of Interpol in Azerbaijan Republic, the structure and staff procurement of National Central Bureau of Azerbaijan Republic and finally, the role and part of National Central Bureau of Azerbaijan Republic in the tussle against international crimery is defined in the chapter.

In the result part of dissertation the research was sum up, generalities were made and the obtained results were analysed.

Ş.ç.v. 2. Formatı 60x84 - $\frac{1}{16}$
Tirajı 100 nüsxə

Turxan NPB

**НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ ИМ.А.А.БАКИХАНОВА**

На правах рукописи

ТОХИД ДИЛАН оглу МАМЕДОВ

**ИЗ ИСТОРИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ В СИСТЕМЕ ИНТЕРПОЛА**

Специальность: 5503.02 – Отечественная история

АВТОРЕФЕРАТ

**Диссертации на соискание ученой степени
доктора философии по истории**

БАКУ–2016